

Leder

Mellom fortid og fremtid

Benjamin Yazdan og
Julia Wiedlocha

I den gjøglete, mesterlige novellen «Goethe dauer» (1985), forteller Thomas Bernhard om Goethe (1749–1832) sitt dødsleie, om den tyske dikterens ønske om å få Ludwig Wittgenstein (1889–1951) på besøk før han dør, fordi Goethe, etter sigende, skriver Bernhard, mot slutten av livet har kommet til å tenke på Wittgensteins tenkning «som den *som med ett stod hans egen nærmest, som avløste hans egen*; at denne hans egen tenkning, nettopp der hvor det har kommet til en avgjørelse mellom det som Goethe hele livet hadde vært tvunget til å oppfatte og anerkjenne som Her og det som han hele livet hadde oppfattet og anerkjent som Der, til slutt hadde måttet dekkes over, om ikke endog *fullstendig tildekkes* av Wittgensteins tenkning». Goethe blir fullstendig besatt av å få Wittgenstein over på besøk fra England. Av alle Goethes lykkelige tanker, heter det hos Bernhard, «*og dette liv har vært fullt av de lykkeligste tanker*», er tanken på at Wittgenstein finnes. Like lykksalig er ikke tanken på at Wittgenstein er død, noe Goethes mannlige gråtekoner, som våker over mesteren i hans siste timer, bestemmer seg for å holde skjult. Til slutt trekker Goethe pusten for siste gang og erklærer «de to ordene som er hans mest berømte: *Mehr Licht!* [Mer lys!]. Men faktisk sa Goethe som sine siste ord ikke *Mehr Licht*, men *Mehr nicht!* [Ikke mer!].» Dette velger Goethes kumpaner å lyve om til verden, lyver Thomas Bernhard.

Bernhards hån av den tysk-østerrikske åndshistorien, de store herrers historie, å plassere to åndsfyrster fra hvert sitt århundre på samme litterære scene – kan ikke det også leses som et satirisk spark til litteraturforskningens overdrevne hang til anakronismer, det utopiske ønsket om å la alle fortidens forstummede tale med hverandre?

«Goethe dauer» gjør narr. Den er ikke akkurat medfølende overfor en slik utopi, den viser at det kanskje bare er i kunsten, som en form for metafysisk erfaring, at en slik utopi kan forløses. Forløsningen er langt fra å være noen frelse, men den lager et utall små stier og revner, den avføder en tenkning som forstyrrer vår vante forståelse av fortid og fremtid.

I dette nummeret av *Kritiker* har vi samlet tekster som tenker langs slike opprørske stier, og forhåpentligvis utfordrer den herskende forståelsen av tid – som trekker, sliter og tøyser i nå-et de er skrevet i. Vi håper at litteraturen, samtalene, essayene og artiklene i dette nummeret av *Kritiker* kan stå som små ansatser til andre forståelsesmåter og nye former for håp.

Julia Wiedlocha og Benjamin Yazdan
Bislet, Oslo, 30. november 2019